

УДК 341.231.14

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.4.14>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Воєводін І.С.,
*доктор філософії з міжнародного права,
викладач кафедри міжнародного і європейського права
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
ORCID: 0000-0002-3026-474X
e-mail: voievodin@karazin.ua*

Воєводін І.С. Міжнародно-правові засади захисту екологічних прав осіб з інвалідністю.

Стаття присвячена дослідженню міжнародно-правових засад захисту екологічних прав осіб з інвалідністю як однієї з найбільш уразливих соціальних груп у контексті сучасних глобальних викликів, пов'язаних зі зміною клімату та деградацією довкілля. Підкреслюється, що екологічні ризики мають непропорційно високий вплив на осіб з інвалідністю через їхню підвищену вразливість, зумовлену бар'єрами фізичного, інформаційного та соціального характеру. Проаналізовано міжнародні нормативно-правові акти, прийняті на універсальному рівні, які містять конкретні положення щодо захисту прав осіб з інвалідністю в екологічній сфері, зокрема Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю та Факультативний протокол до неї 2006 р., резолюції Ради ООН з прав людини, доповіді Спеціальних доповідачів Ради ООН з прав людини (зокрема Спеціального доповідача з прав людей інвалідів та Спеціального доповідача з прав людини і навколишнього середовища), зауваження загального порядку Комітету з прав осіб з інвалідністю (№ 2 щодо доступності (ст. 9) 2014 р., № 4 щодо права на інклюзивну освіту 2016 р., № 7 щодо участі осіб з інвалідністю, у тому числі дітей з інвалідністю, через їхні представницькі організації, у виконанні та моніторингу Конвенції 2018 р. тощо).

Розкрито концептуальні підходи до включення питань інвалідності в екологічну та кліматичну політику, висвітлено вимоги до врахування потреб осіб з інвалідністю у стратегіях реагування на стихійні лиха, заходах із запобігання надзвичайним ситуаціям, доступі до інформації та екологічних благ. Окрему увагу приділено регіональним механізмам захисту прав осіб з інвалідністю, включаючи практику Європейського суду з прав людини, резолюції Міжамериканської комісії з прав людини, а також нормативні акти Африканської системи захисту прав людини. Аргументується необхідність перегляду підходів до захисту екологічних прав осіб з інвалідністю як невід'ємної складової системи захисту їхніх прав людини. Сформульовані відповідні висновки і рекомендації щодо забезпечення інклюзії та нормативного визначення прав осіб з інвалідністю в екологічній сфері.

Ключові слова: екологічні права, зміна клімату, інклюзивність, інвалідність, міжнародне право, навколишнє середовище, особи з інвалідністю.

Voievodin I.S. International legal foundations for the protection of the environmental rights of persons with disabilities.

The article is dedicated to the study of the international legal foundations for the protection of the environmental rights of persons with disabilities, who represent one of the most vulnerable social groups in the context of modern global challenges related to climate change and environmental degradation.

It emphasizes that environmental risks have a disproportionately high impact on persons with disabilities due to their increased vulnerability, which is caused by physical, informational, and social barriers. The article analyzes international legal instruments adopted at the universal level that contain specific provisions on the protection of the rights of persons with disabilities in the environmental sphere.

These include the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities and its Optional Protocol of 2006, resolutions of the UN Human Rights Council, reports by UN Special Rapporteurs (specifically the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities and the Special Rapporteur on human rights and the environment), as well as general comments by the Committee on the Rights of Persons with Disabilities (No. 2 on accessibility (Article 9), 2014; No. 4 on the right to inclusive education, 2016; No. 7 on the participation of persons with disabilities, including children with disabilities, through their representative organizations in the implementation and monitoring of the Convention, 2018, etc.).

The article presents conceptual approaches to incorporating disability issues into environmental and climate policy, highlighting the need to consider the requirements of persons with disabilities in disaster response strategies, emergency preparedness measures, access to information, and environmental benefits. Special attention is given to regional mechanisms for protecting the rights of persons with disabilities, including the practice of the European Court of Human Rights, resolutions of the Inter-American Commission on Human Rights, and regulatory acts of the African human rights protection system.

The article argues for the necessity of revising approaches to the protection of environmental rights of persons with disabilities as an integral part of the system for safeguarding their human rights. Relevant conclusions and recommendations have been formulated regarding the promotion of inclusion and the regulatory definition of the rights of persons with disabilities in the environmental sphere.

Key words: environmental rights, climate change, inclusivity, disability, international law, environment, persons with disabilities.

Постановка проблеми. Особи з інвалідністю є однією з тих уразливих категорій осіб, що найбільше страждають від шкоди екологічного характеру. У надзвичайних ситуаціях, пов'язаних із небезпекою для навколишнього середовища, вони стикаються з непропорційно високими показниками захворюваності та смертності, а також з обмеженим доступом до екстреної допомоги. П. Штайн та ін. (Penelope J.S. Stein et al.) наголошують, що глобальний рівень смертності людей з інвалідністю внаслідок стихійних лих є до чотирьох разів вищим, ніж серед людей без інвалідності, зокрема через брак інклюзивного планування, доступної інформації, систем раннього попередження, транспорту та дискримінаційного ставлення в установах і з боку окремих осіб [1]. Більш непрямі наслідки екологічної шкоди, як-от пов'язана зі зміною клімату відсутність продовольчої та водної безпеки і збільшення навантаження на системи охорони здоров'я, також мають непропорційно високий негативний вплив на осіб з інвалідністю, чия підвищена вразливість до несприятливих екологічних змін зумовлена численними перешкодами для їхньої повноцінної участі в житті суспільства, включаючи середовище, політику та культуру, що призводять до інвалідності, а також бідності й соціально-економічне становище. Наприклад, особи з інвалідністю частіше проживають поблизу джерел хронічного забруднення, що, у свою чергу, призводить до підвищеного ризику захворювань та інвалідності [2].

Як зазначив Верховний комісар Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) з прав людини у своїй доповіді, люди з інвалідністю в усьому світі піддаються більшим ризикам, зумовленими наслідками зміни клімату, зокрема через соціальні та економічні чинники, включаючи бідність, дискримінацію та стигматизацію (A/HRC/44/30). Екстремальні погодні явища, як-от загрози більших лісових пожеж, тривалих посух та сильніших штормів і повеней, посилюються, при цьому люди з інвалідністю менш схильні до безпечної евакуації або страхування, яке захищає їхні активи та житло [3].

Вразливе становище осіб з інвалідністю, що підсилюється несприятливим впливом екологічного характеру, є феноменом, що зумовлює необхідність існування відповідних правових засад та механізмів на міжнародному універсальному й регіональному рівнях, які б надавали відповідний захист їхнім правам в екологічній сфері. У національній доктрині міжнародного права висвітлювалися окремі аспекти міжнародного захисту прав осіб з інвалідністю, проте комплексних досліджень з питання захисту їхніх екологічних прав не проводилося, що зумовлює надзвичайну актуальність теми нашого дослідження.

Метою дослідження є висвітлення міжнародно-правових засад захисту екологічних прав осіб з інвалідністю на універсальному та регіональному рівнях.

Стан опрацювання проблематики. У науці міжнародного публічного права питанню захисту прав осіб з інвалідністю на універсальному та регіональному рівнях було присвячено увагу в

наукових працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як Н. Аляб'єва, В. Кондратенко, В. Костюк, М. Кузнецова, Т. Сироїд, Л. Фоміна, М. Чічкань, П. Заяц (Paweł Zajac), А.С. Кантер (Arlene S. Kanter), Ф. Мерге (Frédéric Mégret) та ін.

Виклад основного матеріалу. Підсумком десятиліть роботи громадянського суспільства, активістів з питань інвалідності та ООН, спрямованих на те, щоб особи з інвалідністю розглядалися не як об'єкти благодійності, а як незалежні індивіди, які здатні самостійно здійснювати свої права та приймати рішення щодо питань, котрі мають на них безпосередній вплив, стало прийняття в 2006 р. Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (далі – КПП) та Факультативного протоколу до неї. Ст. 3 КПП встановлює загальні принципи, які лежать в основі всіх прав, що гарантуються Конвенцією, як-от: повага до гідності осіб з інвалідністю, недискримінація, рівність можливостей, повне та ефективне залучення до включення до суспільства тощо. Ці загальні засади відображають соціальну модель інвалідності, яка створюється фізичними, організаційними бар'єрами та бар'єрами ставлення, що можна змінити і усунути [4].

Слід зазначити, що КПП безпосередньо не закріплює право осіб з інвалідністю на здорове навколишнє середовище, але деякі її положення прямо чи опосередковано стосуються забезпечення їхніх окремих прав в екологічній сфері [5]. Як слушно зазначає в цьому контексті В. Костюк, з урахуванням стану і динаміки розвитку держави, суспільства і відносин між ними, права, що закріплені в КПП не слід трактувати як вичерпні, оскільки вони можуть розширюватися, поглиблюватися і доповнюватися [6, с. 129].

Так, екологічний компонент ст. 5 щодо права осіб з інвалідністю на рівність і недискримінацію було розкрито в Рамкових принципах ООН у галузі прав людини і навколишнього середовища 2018 р. (A/HRC/37/59), в яких наголошується, що зобов'язання держав щодо боротьби з дискримінацією та забезпечення рівного й ефективного захисту від неї поширюються на рівне здійснення прав людини, пов'язаних з безпечним, чистим, здоровим та сталим навколишнім середовищем [7]. Саме тому держави мають зобов'язання захищати, зокрема осіб з інвалідністю, від шкоди для довкілля, яка є результатом дискримінації або сприяє їй, забезпечувати рівний доступ до екологічних благ та гарантувати, що їхні дії, пов'язані з навколишнім середовищем, самі по собі не є дискримінаційними.

Окрім означеного, наскрізною ідеєю КПП є усунення бар'єрів, що перешкоджають доступу осіб з інвалідністю до фізичного середовища, для того, щоб вони могли повною мірою користуватися усіма правами людини та основними свободами, а також приймати ефективну участь у житті суспільства нарівні з іншими (преамбула; ст. 9).

Водночас ст. 11 передбачає вжиття державами усіх необхідних заходів для забезпечення захисту і безпеки таких осіб у ситуаціях ризику, зокрема під час збройних конфліктів, надзвичайних ситуацій і стихійних лих, а ст. 16 зобов'язує держави-учасниці сприяти фізичній і психологічній реабілітації, відновленню та реінтеграції в суспільство осіб з інвалідністю, що стали жертвою насильства, експлуатації чи жорсткого поводження в середовищі, що є сприятливим для їхнього здоров'я, добробуту, гідності та самостійності. Відповідно, навколишнє природне середовище належної якості необхідно розглядати як важливу складову означених процесів відновлення.

Окремо слід згадати ст. 28 щодо права осіб з інвалідністю на достатній життєвий рівень, зокрема достатнє харчування, житло, постійне поліпшення умов життя, рівний доступ до чистої води тощо. Екологічна складова зазначених прав не викликає сумнівів, оскільки якість забезпечення цих прав є прямо пропорційною стану навколишнього середовища.

Більш детальне тлумачення положення КПП отримали у зауваженнях загального порядку Комітету з прав інвалідів, що є договірним органом, уповноваженим здійснювати моніторинг дотримання положень КПП. Попри той факт, що станом на червень 2025 р. Комітет не прийняв окремого зауваження з питань навколишнього середовища та/або зміни клімату, положення щодо прав осіб з інвалідністю в екологічній сфері отримали фрагментарне висвітлення в інших актах Комітету. Так, Зауваження загального порядку № 2 щодо доступності (ст. 9) 2014 р. визначає, що у міських і сільських районах особам з інвалідністю має бути забезпечено доступ до природних та історичних частин фізичного середовища, відкритих для відвідування та використання громадськістю (п. 16). Крім того, у надзвичайних гуманітарних ситуаціях і під час стихійних лих служби екстреної допомоги повинні бути доступними для осіб з інвалідністю, інакше їхні життя не можуть бути врятовані, а їхнє благополуччя не може бути захищене, як це передбачається ст. 11 КПП. Питання доступності повинні пріоритетно враховуватися під час заходів відновлення після стихійних лих.

Із цього випливає необхідність забезпечення доступності засобів зменшення небезпеки стихійних лих з урахуванням потреб людей з інвалідністю (п. 36) [8]. В означеному контексті Зауваження загального порядку № 4 щодо права на інклюзивну освіту 2016 р. визнає, що держави-учасниці повинні прийняти інклюзивні стратегії зниження ризику стихійних лих для забезпечення комплексної безпеки шкіл у надзвичайних ситуаціях, які будуть враховувати потреби осіб з інвалідністю (п. 14) [9].

Також варто згадати Зауваження загального порядку № 7 щодо участі осіб з інвалідністю, у тому числі дітей з інвалідністю, через їхні представницькі організації, у виконанні та моніторингу Конвенції 2018 р., яке визначило, що екологічні права осіб з інвалідністю є темою, що не отримала висвітлення в КПП, проте при вирішенні питань, що стосуються інвалідів, держави-учасниці мають, приділяти пріоритетну увагу думкам організацій інвалідів та створювати механізми для звернень з проханнями до організацій громадянського суспільства й інших стейкхолдерів консультуватися з організаціями інвалідів та залучати такі організації до участі в їхній роботі в означеному напрямку (п. 14) [10].

У цьому контексті Рада ООН з прав людини в 2019 р. звернулася до Управління Верховного комісара ООН з прав людини (далі – УВКПЛ) щодо необхідності проведення комплексного аналітичного дослідження з питання заохочення й захисту прав осіб з інвалідністю в контексті зміни клімату (A/HRC/RES/41/21). Ключові положення доповіді УВКПЛ, представленої в 2020 р. (A/HRC/44/30), підкреслюють необхідність врахування інвалідності у кліматичних діях для вирішення проблеми непропорційного впливу зміни клімату на людей з інвалідністю через такі фактори, як бідність, дискримінація та соціальна стигматизація. Державам рекомендується вжити амбітних заходів щодо забезпечення змістовної участі людей з інвалідністю як агентів змін у процесах прийняття рішень, пов'язаних із кліматом, інтеграції їхніх прав у кліматичні закони, політику та програми й нарощування потенціалу цих людей для підвищення їхньої стійкості до зміни клімату (п. 61). Ключовою платформою для кліматичних дій, що враховують інвалідність, визначається Рамкова конвенція ООН про зміну клімату 1992 р. Передбачається, що особи з інвалідністю мають включатися до національних делегацій на всіх заходах у межах рамкового механізму Конвенції (п. 62). Окремим пріоритетом визначається кліматичне фінансування, що має враховувати потреби людей з інвалідністю. Визнається, що наявність дезагрегованих даних про інвалідність та її взаємозв'язок з іншими факторами, як-от стать та етнічна приналежність, має вирішальне значення для розуміння конкретного впливу зміни клімату на осіб, які мають інвалідність (п. 65) [3].

Важливою складовою системи захисту прав осіб з інвалідністю в екологічній сфері є діяльність спеціальних процедур Ради ООН з прав людини. Так, Спеціальний доповідач з прав людей інвалідів у своїй доповіді щодо права осіб з інвалідністю на здоров'я 2018 р. (A/73/161) зазначив, що право на здоров'я охоплює основні детермінанти здоров'я, як-от доступ до безпечної питної води, санітарні умови належної якості, доступ до продовольства, харчування і житло, нешкідливі умови праці та здорове навколишнє середовище, а також доступ до освіти та інформації, пов'язаної зі здоров'ям (п. 9). У документі наголошується, що люди з інвалідністю можуть вести продуктивне, довге та здорове життя, що є результатом поєднання потенціалу індивіда, життєвих вимог, соціальних і екологічних детермінант (п. 6) [11].

В іншій доповіді щодо підсумків 10 років існування мандату 2024 р. (A/HRC/55/56) Спеціальний доповідач наголосив, що особи з інвалідністю, як група, яка непропорційно страждає від бідності та стикається з численними соціально-економічними бар'єрами в усіх регіонах, зазнає особливо високого ризику негативного впливу зміни клімату, що зумовлює необхідність привертання уваги до цієї проблематики з метою підвищити її видимість та обізнаність про неї. Означене дозволить акцентувати увагу на необхідності залучення осіб з інвалідністю та організацій, що їх представляють, до роботи з вирішення проблем, які спричиняє зміна клімату. Окрім іншого, наголошується на важливості забезпечення готовності, зниження ризиків та реагування на надзвичайні ситуації, зумовлені зміною клімату, з інтеграцією перспективи інвалідності в усі відповідні політики та практики, як це було передбачено Сендайською рамковою програмою зі зменшення лих 2015 р. Ключовим аспектом є наявність та доступність ефективних попереджень для осіб з інвалідністю в районах, які можуть постраждати від стихійних лих внаслідок зміни клімату. У звіті визнається, що реалізація Сендайської рамкової програми не відбувається за планом, а інтеграція інвалідності залишається недостатньо забезпеченою ресурсами та недостатньо пріоритет-

ною в усіх регіонах протягом останнього десятиліття (п. 56–58) [12]. Як зазначають Д. Ебботт та С. Портер (David Abbott & Sue Porter), люди з інвалідністю піддаються підвищеному ризику під час природних катастроф, зокрема через поширене упередження про те, що їхнє життя має меншу цінність і вони «найменш гідні порятунку» [13, с. 843]. Таким чином, попри міжнародні зусилля, спрямовані на створення відповідного нормативно-правового підґрунтя щодо забезпечення прав людей з інвалідністю в ситуаціях ризику, зокрема стихійних лих, такі особи продовжують залишатися в особливо вразливому становищі [14, с. 598].

В означеному контексті не можна не згадати діяльність Спеціального доповідача з прав людини і навколишнього середовища, який у своїй доповіді, присвяченій огляду реалізації права людини на чисте, здорове та стає довкілля 2024 р. (A/79/270), зазначив, що незважаючи на те, що люди з інвалідністю стикаються з особливими проблемами щодо впливу на навколишнє середовище та клімат, існує мало документації та менше цілеспрямованих заходів і можливостей участі, які враховують їхні потреби. Проблеми варіюються від фізичних перешкод для ефективної участі до неадекватних засобів і форматів комунікації, щоб забезпечити безпосередню участь людей з інвалідністю у вирішенні екологічних питань (п. 90) [15].

Слід також зазначити, що питання захисту прав осіб з інвалідністю в екологічній сфері отримало фрагментарне висвітлення і на міжнародному регіональному рівні. Так, Стратегія ЄС щодо прав людей з інвалідністю на 2021-2030 рр. згадує зміну клімату в рамках завдання 5.6 щодо безпеки і захисту в контексті забезпечення рівного доступу і недискримінації. Визначається, що в умовах зміни клімату люди з інвалідністю можуть опинитися під загрозою, особливо коли ключові послуги та інфраструктура стають недоступними, тому важливим є забезпечення справедливого та інклюзивного «зеленого» переходу до кліматично нейтрального та стійкого суспільства із залученням людей з інвалідністю. Стратегія передбачає, що в контексті наближення до спільних європейських стандартів в операціях цивільного захисту і задля покращення безпеки вразливих груп Європейська комісія буде використовувати фінансування ЄС для вжиття заходів із підвищення обізнаності, зокрема про потреби людей з інвалідністю, використовуючи зустрічі з питань цивільного захисту з Форумом цивільного захисту та Мережею знань Союзу з питань цивільного захисту. Комісія продовжуватиме фінансувати навчальні програми для дій у надзвичайних ситуаціях, включаючи проекти та навчання з підготовки, враховуючи потреби людей з інвалідністю, та посилюватиме цілеспрямований моніторинг у рамках превентивних дій [16].

В межах Ради Європи також було прийнято Стратегію щодо інвалідності на 2017–2023 рр., але вона не містила жодної згадки про екологічний компонент прав осіб з інвалідністю.

Водночас набирає обертів релевантна прецедентна практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Так, у травні 2025 р. неурядова організація Friends of Earth та двоє британських активістів – К. Джордан і Д. Поллі, останній з яких має інвалідність – подали скаргу до ЄСПЛ. Вони стверджують, що третя національна програма адаптації Великобританії до кліматичних змін (NAP3) ігнорує потреби вразливих груп, зокрема людей з інвалідністю. На їхню думку, це порушує їхні права на життя, повагу до приватного життя та захист від дискримінації. Особливу увагу в скарзі приділено тому, що план уряду не враховує вплив екстремальної спеки та кліматичних катастроф на людей з інвалідністю. Заявники вказують, що уряд Великобританії діє неадекватно повільно та неефективно щодо заходів адаптації до зміни клімату. Цей кейс може стати першим в історії, в якому питання зміни клімату та прав людей з інвалідністю будуть розглядатися ЄСПЛ в єдиному контексті, а потенційне рішення в цій справі матиме важливі наслідки для кліматичної політики всієї Європи [17].

Також в практиці ЄСПЛ є прецедент щодо захисту прав осіб, які отримали інвалідність вже як наслідок несприятливого екологічного впливу, а саме – рішення у справі Вільнес та інші проти Норвегії (Vilnes and Others v. Norway) 2013 р. Суть справи стосувалася скарги колишніх водолазів на те, що вони отримали інвалідність внаслідок занурень у Північному морі для нафтових компаній протягом періоду розвідки нафти з 1965 по 1990 р. Усі заявники скаржилися, що Норвегія не вжила належних заходів для захисту здоров'я та життя глибоководних водолазів під час роботи в Північному морі та на випробувальних установках. Заявники також стверджували, що держава не надала їм належної інформації про ризики, пов'язані як з глибоководними, так і з випробувальними зануреннями.

Суд постановив, що мало місце порушення статті 8 Конвенції через те, що норвезька влада не забезпечила заявникам отримання важливої інформації, яка дозволить їм оцінити ризики для

їхнього здоров'я та життя, що виникають внаслідок використання таблиць декомпресії. Водночас ЄСПЛ постановив відсутність порушення ст. 2 (право на життя) або ст. 8 Конвенції щодо решти скарг заявників на неспроможність органів влади запобігти загрозі їхньому здоров'ю та життю, а також що не було порушення ст. 3 (заборона нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження) Конвенції [18].

Інші регіональні системи захисту прав людини також встановили певні засади захисту прав осіб з інвалідністю в екологічній сфері. Наприклад, Протокол до Африканської хартії прав людини і народів 1981 р. про права людей з інвалідністю в Африці 2018 р. у ст. 12 (а) закріплює обов'язок держав-учасниць вживати конкретних заходів для забезпечення захисту та безпеки осіб з інвалідністю в ситуаціях ризику, зокрема під час збройних конфліктів, вимушеного переміщення, надзвичайних гуманітарних ситуацій та стихійних лих [19]. У цьому ж контексті, Міжамериканська комісія з прав людини у своїй резолюції 3/21 «Надзвичайна кліматична ситуація: обсяг міжамериканських зобов'язань щодо прав людини» 2021 р. визначила, що з метою зменшення впливу захворювань, пов'язаних зі зміною клімату, на здоров'я людей похилого віку та людей з інвалідністю, державам необхідно розробити плани та політику профілактичної медичної допомоги, спрямованої саме на цей тип ризику, а також створити навчальні програми для осіб, які здійснюють догляд, або членів їхніх сімей на випадок надзвичайних ситуацій або стихійних лих, спричинених зміною клімату (п. 22) [20].

Висновки. Підвищена вразливість осіб з інвалідністю до екологічних ризиків є об'єктивною реальністю, що підтверджується положеннями нормативних документів в сфері захисту прав людини на різних рівнях. Її причини – у фізичних, інформаційних, соціально-економічних та культурних бар'єрах, що обмежують можливості ефективного реагування на екологічні загрози. Хоча міжнародно-правові акти не містять прямого закріплення екологічних прав осіб з інвалідністю, вони формують правову основу для їхнього захисту шляхом тлумачення положень про рівність, доступність, безпеку, достатній життєвий рівень та інші суміжні права. Комітет з прав осіб з інвалідністю та інші механізми ООН дедалі більше інтегрують екологічний компонент у свою діяльність, однак слід наголосити на тому, що кількість спеціальних документів або стратегій з фокусом на екологічні права осіб з інвалідністю є недостатньою. Регіональні системи захисту прав людини визнають необхідність включення інвалідності в екологічну політику, але наразі відсутні єдині підходи чи зобов'язальні механізми моніторингу її дотримання. Водночас прецедентна практика ЄСПЛ демонструє потенціал захисту екологічних прав осіб з інвалідністю через загальні права людини (на інформацію, життя, гідність, повагу приватного і сімейного життя тощо).

На нашу думку, доцільним є не лише забезпечення інтеграції перспективи інвалідності в екологічну політику на всіх рівнях, але й розроблення та ухвалення спеціалізованих тематичних документів і стратегій, спрямованих на захист прав осіб з інвалідністю в екологічному контексті. Відправною точкою для такого підходу могло б стати ухвалення Комітетом ООН з прав осіб з інвалідністю загального зауваження, присвяченого питанням навколишнього середовища та прав осіб з інвалідністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Stein P.J.S. et al. Climate change and the right to health of people with disabilities. *The Lancet Global Health*. 2021. Vol. 10. Issue 1. Pp. 24-25. URL: <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S2214-109X%2821%2900542-8> (дата звернення: 07.05.2025).
2. Environmental Harm, Disability, and the Importance of Procedural Environmental Rights. URL: <https://gnhre.org/?p=18117> (дата звернення: 22.04.2025).
3. Analytical study on the promotion and protection of the rights of persons with disabilities in the context of climate change: Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (A/HRC/44/30). URL: <https://docs.un.org/en/A/HRC/44/30> (дата звернення: 23.04.2025).
4. Factsheet on The Social Model of Disability URL: https://www.inclusionlondon.org.uk/wp-content/uploads/2015/05/FactSheets_TheSocialModel.pdf (дата звернення: 26.04.2025).
5. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities> (дата звернення: 24.04.2025).

6. Костюк В.Л. Конвенція ООН про права інвалідів у системі джерел права соціального забезпечення: науково-правовий. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2015. Вип. 13 (1). С. 127–130.
7. Report of the Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment A/HRC/37/59. URL: <https://docs.un.org/en/A/HRC/37/59> (дата звернення: 26.04.2025).
8. Committee on the Rights of Persons with Disabilities General comment No. 2 (2014) – Article 9: Accessibility. URL: <https://docs.un.org/en/CRPD/C/GC/2> (дата звернення: 27.04.2025).
9. Committee on the Rights of Persons with Disabilities General comment No. 4 (2016) on the right to inclusive education. URL: <https://docs.un.org/en/CRPD/C/GC/4> (дата звернення: 27.04.2025).
10. Committee on the Rights of Persons with Disabilities General comment No. 7 (2018) on the participation of persons with disabilities, including children with disabilities, through their representative organizations, in the implementation and monitoring of the Convention. URL: <https://docs.un.org/en/CRPD/C/GC/7> (дата звернення: 23.04.2025).
11. Report of the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities (A/73/161). URL: <https://docs.un.org/en/A/73/161> (дата звернення: 23.04.2025).
12. Report of the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities, Heba Nagrass (A/HRC/55/56). URL: <https://docs.un.org/en/A/HRC/55/56> (дата звернення: 28.04.2025).
13. Abbott D., Porter S. Environmental hazard and disabled people: from vulnerable to expert to interconnected. *Disability & Society*. 2013. No. 28 (6). Pp. 839–852.
14. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародний захист осіб з інвалідністю в ситуаціях ризику. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 596–601.
15. Report of the Special Rapporteur on the human right to a clean, healthy and sustainable environment (A/79/270) – Overview of the implementation of the human right to a clean, healthy and sustainable environment. URL: <https://docs.un.org/en/A/79/270> (дата звернення: 28.04.2025).
16. Union of equality: Strategy for the rights of persons with disabilities 2021-2030. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3e1e2228-7c97-11eb-9ac9-01aa75ed71a1/language-en> (дата звернення: 07.05.2025).
17. Campaigners take government's climate adaptation plan to ECHR. URL: <https://friendsoftheearth.uk/latest/campaigners-take-governments-climate-adaptation-plan-echr> (дата звернення: 08.06.2025).
18. Environment and the European Convention on Human Rights. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_environment_eng (дата звернення: 05.06.2025).
19. Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Persons with Disabilities in Africa. URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/36440-treaty-protocol_to_the_achpr_on_the_rights_of_persons_with_disabilities_in_africa_e.pdf (дата звернення: 09.05.2025).
20. Climate Emergency: Scope of Inter-American Human Rights Obligations (Resolution No. 3/2021 Adopted By The Iachr On December 31st, 2021). URL: https://www.oas.org/en/iachr/decisions/pdf/2021/resolucion_3-21_eng.pdf (дата звернення: 25.05.2025).